

1. Inleiding

Talen sterven uit. En niet zo maar een paar, nee, in hoog tempo verdwijnen allerlei talen van de aardbodem zonder een spoor na te laten. Niet alleen de talen, maar hele eeuwenoude culturen verdwijnen in de huidige multimediale internationalisering. Dit immense verlies van menselijk cultuurgood is een grote ramp; of op zijn minst erg jammer. Maar waarom is het eigenlijk zo jammer? Moeten we er ons nou echt zorgen over maken, en zo ja, wat kunnen we er aan doen? Ik wil vandaag betogen dat het een ramp is, en dat we ons er zorgen over moeten maken, en dat we er ook nog wat aan kunnen doen.

Vanuit mijn onderzoek wordt ik met mijn neus op de feiten gedrukt dat het niet goed gaat met een heleboel talen. Mijn onderzoek hier aan de universiteit is op het gebied van de taalkunde, en meer specifiek op het gebied van de taal*vergelijking*. Ik vergelijk een beperkt aspect van de grammatica van zeer diverse talen uit alle hoeken van de wereld met elkaar: Ik bekijk het gebruik van elementen die vergelijkbaar zijn met onze persoonlijke voornaamwoorden, maar dan in Amerikaanse indianen talen, Australische aboriginal talen; Zuidoost asiatische talen, Afrikaanse talen, Polynesische talen etc. etc. Ik probeer een doorsnede van de taalkundige diversiteit in de wereld te bekijken om zo een indruk te krijgen wat er allemaal mogelijk is in de structuur van menselijke taal.

2. Feiten en wetenswaardigheden over taaldiversiteit

De eerst vraag die mij bijna altijd wordt gesteld nadat ik verteld heb dat ik mij bezig houd met het vergelijken van talen is: 'hoe veel talen zijn er eigenlijk?'. Mijn standaard antwoord is dan: 6703! Dit is namelijk het aantal talen dat is opgenomen in de meeste recente editie van de *Ethnologue*, de officiële lijst van talen op de wereld. Ik zal er straks wat uitgebreider op ingaan wat dit getal betekent, maar eerst is nu de vraag belangrijker hoeveel *sprekers* deze talen hebben. Een taal is namelijk afhankelijk van sprekers: als de sprekers verdwijnen verdwijnt ook de taal. Daarom

nu eerst een paar demografische gegevens over de talen van de wereld om een indruk te krijgen van de levensvatbaarheid van de talen.

Voor de snelle rekenaars betekent 6700 talen op een wereldbevolking van iets meer dan 5 miljard een gemiddelde van bijna een miljoen sprekers per taal. Toegepast op Nederland met iets meer dan 15 miljoen inwoners zou dat betekenen dat er hier genoeg mensen wonen voor zo'n 14 verschillende talen. Zoveel talen worden er echter niet gesproken in Nederland: de heel optimistisch ingestelde teller komt misschien tot vijf (Nederlands, Fries, Nedersaksisch? Limburgs?, en vergeet niet de Nederlandse gebarentaal!), Daarvan neemt het Nederlands natuurlijk het leeuwendeel van de bevolking voor zijn rekening. De taalvariatie is hier dus iets aan de lage kant gezien vanuit het wereld-gemiddelde. En dan is het Nederlands nog een taal met een relatief klein verspreidingsgebied, vergeleken met naburige talen als het Duits, Frans, Engels of Spaans. Deze snelle berekening geeft zo al een indicatie dat de verdeling van de talen over de sprekers niet erg gelijkmatig is; sommige talen worden door veel meer mensen gesproken dan andere.

[Op dit overzicht ziet u de 20 meest gesproken talen, relatief naar het aantal sprekers. Daarna een blok met de meest gesproken talen van 21 tot 100. Merk op dat de top 100 door meer dan driekwart van de wereldbevolking wordt gesproken. Het groepje 'Others' bevat nog steeds zo'n 6 à 7 duizend talen. Het Nederlands staat op plaats 47 met zo'n 21 miljoen sprekers, en als je ziet hoe vaak mensen zich al zorgen maken over het Nederlands, zie bv. De Bot]

Met zo'n extreem scheve verdeling geeft de mediaan een veel betere indicatie dan het gemiddelde aantal sprekers per taal. In plaats van het gemiddeld aantal sprekers per taal is de mediaan is als het ware het aantal sprekers van een 'gemiddelde' taal. Als we alle talen op volgorde van het aantal sprekers zetten is de mediaan het aantal sprekers van de taal precies halverwege. De mediaan ligt op slechts ongeveer 5 tot 6 *duizend* sprekers per taal! Gerekent op de Nederlandse bevolking zou dit betekenen dat er zo'n 3000 talen in Nederland worden gesproken.

Er zijn dus heel veel talen die maar door een klein aantal mensen gesproken worden. Dit *hoeft* geen probleem te zijn: een zelfvoorzienende gemeenschap van enkele

duizenden zielen kan uitstekend haar eigen taal hebben en houden. Zo was het dan ook waarschijnlijk over een periode van duizenden jaren: de mensheid vermeerde zich en verspreidde zich over de aardbol en het aantal talen gesproken in kleine kring nam alsmat toe. Deze ontwikkeling draaide zich om door de wereldexpansie van verschillende culteren in de afgelopen paar 1000 jaar. Behalve de Euoprese expansie was er bijvoorbeeld ook de Arabische expansie in Nord-Afrika of de Inca-expansie in Zuid-Amerika. Sindsdien neemt het wereldwijde dagelijkse contact tussen mensen overal op de wereld alleen maar toe, en wordt de wederzijdse afhankelijkheid steeds groter wat er toe leidt dat steeds meer talen niet meer worden doorgegeven aan een volgende generatie.

De redenen dat talen niet meer worden doorgegeven aan een volgende generatie zijn veelvuldig. De linguist Michael Krause somt het als volgt op in het tijdschrift *Language*:

‘De omstandigheden die hebben geleid tot de huidige taal-streffe lopen uiteen van complete genocide, vernietiging van sociale of economische leefomstandigheden, gedwongen volksverhuizingen, demografische overspoeling en taal-onderdrukking in situaties van gedwongen assimilatie of assimilerend onderwijs, tot elektronische media bombardementen, en dan vooral televisie, een onberekenbaar nieuw wapen.’

Als een taal niet meer geleerd wordt door een jongere generatie betekent dat dat deze taal uitgestorven zal zijn als deze laatste generatie sprekers sterft: zij nemen de geheimen van hun taal mee in hun graf. Het aantal talen dat op het moment nog gesproken wordt, maar niet meer door de jongere generatie wordt geleerd, wordt geschat op 50% van de 6700 talen: de helft van alle talen zijn ‘moribund’, gedoemd om uit te sterven binnen de komende eeuw! Hoeveel talen op iets langere termijn in de problemen komen is moeilijk te voorspellen, zeker omdat er veel kan veranderen in 100 jaar, maar als indicatie kan ik nog zeggen dat 90% van alle talen wordt door minder dan 100.000 mensen gesproken. Voor deze 90% is er reden tot zorg.

Maar het wordt nog erger: want het is niet alleen het aantal talen dat interessant is, maar vooral de verscheidenheid aan talen. Het is niet zo dat de verschillen tussen twee verschillende talen altijd hetzelfde zijn. Het verschil tussen het Nederlands en het Duits is van een andere orde als het verschil tussen het Nederlands en het Spaans, en

beide verschillen zijn weer van een andere orde als het verschil tussen het Nederlands en het Turks. Een deel van deze verschillen tussen de verschillen wordt samengevat door de in de 19e eeuw ontstane indeling van talen in taalfamilies. De groepering in families of subfamilies geeft een indruk van de variatie tussen de talen. Binnen de Indo-Europese taalfamilie behoren het Nederlands en het Duits tot de Germaanse subgroep, en het Spaans tot de Romaanse subgroep. Het Turks behoort helemaal niet tot deze familie. Dit principe van groeperen van talen in families geeft een indruk van de verscheidenheid aan talen. De hele groep van 6703 talen wordt op het moment ingedeeld wordt in 93 families, met daarnaast 31 zogenaamde isolaten, talen die geen bekende verwanten meer hebben. De claim van historische verwantschap is bij een aantal van deze families bovendien nogal problematisch.

[Bijvoorbeeld Nieuw Guinea. Nieuw Guinea is taalkundig gezien een van de meest wonderbaarlijke regio's in de wereld. Op dit eiland met iets meer dan 6 miljoen mensen worden meer dan 1000 talen gesproken. Er wordt vaak over 'papua' talen gesproken, maar taalkundig is dit geen categorie: de aanduiding 'papuataal' betekent niet meer dan dat deze taal niet behoort tot de Austronesische familie. De aanduiding 'papuataal' is dus niet maar dan een restgroep. Deze restgroep wordt op het moment ingedeeld in vijf grote families: Sepik-Ramu, West-Papua, Oost-Papua, Toricelli en Trans-New-Guinea. Maar eigenlijk lijkt het beter om ons op het moment te beperken tot een minder omvattende groepering in 60 verschillende families].

Laten we de indeling in families grofweg aanhouden en een beetje naar boven afronden om op die manier een idee te krijgen van de variatie aan talen op de wereld. Dat betekent dat er zo'n 150 tot 200 verschillende families zijn op de wereld. Kijken we echter naar de top 100 van meest gesproken talen (en u herrinnert zich dat we het dan over meer dan driekwart van de wereldbevolking hebben) dan blijkt dat deze maar behoren tot 12 verschillende families, en dan nog met een zeer grote nadruk op Indo-Europees en Sino-Tibetaans.

[Merk op dat dit alleen de verdeling is van de Top 100 talen over de families. Ik heb helaas geen overzicht van de wereldbevolking naar families, maar dit geeft wel ongeveer een beeld van de verhoudingen. Meer dan 90% van de wereldbevolking spreekt een taal van een van de top 10 van meest gesproken families. Austronesisch en Niger-Congo zijn nog duidelijk groter, aangeszien ze uit zeer veel talen bestaan]

Hieruit blijkt dat niet alleen het aantal talen sterk vermindert, maar dat ook nog eens de variatie van de overblijvende talen sterk teruggaat. Veel van de talen die uitsterven zijn er niet één onder veel verwanten, maar vaak verdwijnen hele families van de aardbodem als één enkele taal uitsterft. Het is vooral deze reductie van de variatie die een groot probleem is. Verschillende varianten van een taal zullen waarschijnlijk altijd wel weer ontstaan, net zoals op het moment het Spaans en het Engels op verschillende delen van de wereld alweer zeer verschillend klinken, en het Arabisch in Noord-Afrika al in verschillende talen wordt ingedeeld. Nieuwe talen zullen wel weer ontstaan door opsplitsing van veelgesproken talen aangezien mensen toch de neiging hebben zich te profileren, of juist sociaal in te bedden, in een in-group met een enigszins afwijkende taalvariant. Variatie zal zeer waarschijnlijk altijd wel blijven bestaan, maar de mate van variatie zal nooit meer worden wat het geweest is.

[Dit is een overzicht van de verdeling van de talen over de wereld. Er is een duidelijke concentratie van talen rond de evenaar. Er lijkt een verband te zijn tussen het gemak van leven en de hoeveelheid talen. De taalvariatie is enigszins anders verdeeld als de hoeveelheid talen. Bepaalde gebieden zijn veel diverser dan andere gebieden. Er lijkt een verband te bestaan tussen de welvaart (gedefinieerd vanuit Westers perspectief) in een bepaalde regio en het verdwijnen van taalvariatie]

3. Taaldiversiteit verdwijnt: erg of niet?

Het staat dus slecht met de diversiteit aan talen op de wereld. 50% van de talen staat op het punt om uit te sterven, en met deze talen verdwijnt een overproportioneel groot deel van de taalkundige diversiteit. Maar moeten wij dit nu erg vinden? Een taal is toch maar een instrument om je verstaanbaar te maken, wat maakt het dan uit wat voor een taal je gebruikt?

Het is interessant om hier een parallel te trekken met de discussie die gevoerd wordt over het verdwijnen van de biologische diversiteit. Dit is een onderwerp dat zowel bij biologen als bij het brede publiek op grote belangstelling kan rekenen, met als onbekritiseerd uitgangspunt dat het *erg* is dat er soorten uitsterven. Hoe anders is de situatie als we het over talen hebben! Bijna niemand maakt zich daar zorgen over, terwijl je toch zou denken dat een menselijke taal veel dichterbij de mensen zou staan

dan een of ander exotisch beestje of plantje. En bovendien zitten we met het uitsterven van de talen met een veel groter probleem, qua hoeveelheden gezien! Tegenover de 50% met uitsterven bedreigde talen staat bijvoorbeeld slechts 7% van de zoogdieren (uit in totaal zo'n 4400 soorten) of 3% van de vogels (van de 8600 soorten) die bedreigt worden met uitsterven.

Er zijn drie verschillende argumentaties in de discussie over het uitsterven van biologische soorten. Ten eerste is er de argumentatie dat het erg is dat soorten uitsterven in de ethische variant: er wordt dan geargumenteed dat het uitsterven van soorten *erg* is omdat het zo zielig is voor de soort in kwestie. En vooral omdat wij mensen meestal een belangrijk onderdeel van de oorzaak van uitsterven zijn, wordt hier een ethisch argument aan gekoppeld: wij mensen *mogen* het andere soorten niet aandoen om ze uit te roeien. Dit is het soort argumentatie dat meestal gebruikt wordt om bij het grote publiek een buikgevoel op te roepen: 'Red de panda, walvis, olifant of zeehond!', liefst met een paar zielig kijkende jonkies van de desbetreffende soort in beeld.

Waarop de positie van de mens als rentmeester van de natuur is gebaseerd is echter onduidelijk. Waarom zou de mens zich zorgen moeten maken over het uitsterven van andere soorten? En hoe weten wij dat het zielig is voor andere soorten om uit te sterven? De mens is maar een van de vele soorten in de natuur, met dezelfde status als alle andere soorten. Vanuit biologische zicht is er geen reden voor een van de soorten om voor god te gaan spelen over de andere.

Dat soorten uitsterven is bovendien de gewoonste zaak van de wereld: dat gebeurt constant, ook zonder invloed van mensen. Lang voordat de mens überhaupt het biologische toneel had betreden zijn er al meerdere periodes van massale sterfte geweest.

De tweede argumentatie in de discussie over het uitsterven van de soorten is dan ook 'so what': het is helemaal niet erg dat er soorten uitsterven, het is normaal, en laat het maar gebeuren. Het 'leven' als fenomeen staat stevig genoeg in haar schoenen om het verlies van een paar soorten te boven te komen. Dit argument wordt echter nauwelijks

gebruikt in de biologische discussie, maar in de discussie over het uitsterven van talen is dit juist het meest gebruikte argument.

Maar voordat ik terug naar de taalkunde ga nog even de derde argumentatie uit de biologische discussie, de egoïstische variant van de ‘het is erg’ argumentatie. Als het vanuit biologische zicht geen probleem is dat er soorten uitsterven is het enige geoorloofde argument om uitsterven erg te vinden een egoïstische: uitsterven is erg als het erg is voor ons, de mens. Er zijn allerlei redenen voor de mens om een grote variatie aan biologische soorten in stand te houden, bijvoorbeeld voor ons plezier (dierentuinen, safari’s, leuke natuurfilms), voor meer kennis, maar ook voor ons eigen overleven: als we niet uitkijken dan neemt het uitsterven zulke grote proporties aan dat de leefomstandigheden voor de mens compleet verpest worden, en dat we zo onszelf meetrekken in de verdoemenis.

Deze drie argumentaties zijn ook terug te vinden in de discussie over het uitsterven van talen, maar, zoals al opgemerkt, met één belangrijk verschil: in de biologische discussie ligt de nadruk op de argumentaties voor ‘het is erg’, terwijl bij de taalkundige discussie de nadruk ligt op de argumentatie ‘so what’.

Ten eerste de argumentatie dat het erg is dat talen uitsterven, in de ethische variant. Dit neemt vaak de vorm aan van een soort exoticisme naar andere talen en culturen toe, in de trant van: ‘Oh, what een schattige aboriginees met hun schattig taaltje!’ In deze context wordt ook vaak op Sapir-Whorf effecten gewezen: talen zijn gevormd binnen een bepaalde cultuur, en zijn daaraan aangepast. De eigenheid van een taal is belangrijk voor de mensen uit een vreemde cultuur, en wij mensen uit het machtige en rijke westen moeten erop letten dat ze die taal niet verliezen.

Deze argumentatie is zo naïef en onhoudbaar dat zij meestal niet eens wordt uitgesproken. Wie zijn wij hier in het rijke westen om groepen mensen tegen te houden die graag ook een graantje willen meepikken van onze welvaart en daarvoor zich van onze talen bedienen? Dat is toch hun eigen keus? Dit is de ‘so what’ argumentatie. Deze populaire argumentatie hangt samen met een stroming in de taalkunde waarin Sapir-Whorf effecten worden afgewezen; taal wordt gezien als een

arbitraire code, een neutraal instrument, waar je gebruik van kunt maken naar eigen goeddunken. Wat maakt het dan uit welke code je gebruikt? Of het nu Engels, Choctaw, Dyibal of Kanuri is: het komt toch allemaal op hetzelfde neer!

Ik wil vandaag vooral een lans breken voor de derde soort argumentatie: het is erg dat talen verdwijnen want we hebben er onszelf mee. Deze egoïstische argumentatie vinden we in verschillende versies. De eigen taal beschermen is dergelijk egoïsme pur sang: stromingen om het Nederlands te vrijwaren van de overmachtige positie van het Engels staan hoog op de agenda van veel Neerlandici en andere taal liefhebbers. Maar zoals we al gezien hebben staat het Nederlands er helemaal niet zo slecht voor wereldwijd gezien, en ik vraag me soms dan ook wel af of het wel zo nodig is om ons druk te maken over het Nederlands. De actie om regionale varianten te behouden is dan al interessanter omdat deze varianten inderdaad bedreigt zijn en vaak maar in beperkte contexten aan volgende generaties worden doorgegeven. Maar zoals ik eerder al betoogd heb: het gaat niet alleen om het *aantal* taalvarianten, maar ook om de *variatie* tussen de taalvarianten. En om nu tientallen varianten van het West-Germaans te gaan beschermen heeft vanuit het gezichtspunt van variatiebehoud dan ook niet het meeste prioriteit.

Mijn egoïstische argumentatie heeft ‘variatiebehoud’ als centrale punt. Waarom? Omdat ik graag meer wil begrijpen van de manier waarop taal in elkaar steekt. Dat ik meer van taal wil begrijpen is een nogal voor de hand liggende wens voor een taalkundige, en deze wens deel ik dan ook met alle andere taalkundigen. Toch zien lang niet alle taalkundigen het belang van variatiebehoud in om meer begrip te bereiken. Dat heeft te maken met de filosofische en methodologische ideeën van de zeer invloedrijke taalkundige Noam Chomsky. Chomsky postuleert het bestaan van een universele component van menselijke taal: deze universele eigenschappen zijn terug te vinden in elke taal, en we hebben dus in principe ook maar één taal nodig om deze eigenschappen te ontdekken. Meerdere talen zou mooi zijn, maar omdat een taalkundige, volgens Chomsky, alleen mag oordelen over talen die hij zelf volledig

beheerst, komt onderzoek vaak neer op monolinguale studies naar het Engels, Nederlands, en misschien een enkele keer naar het Japans of zo.

Een dergelijk uitgangspunt vind ik echter onbegrijpelijk: hoe kun je onderscheiden tussen universele eigenschappen en eigenschappen die toevallig in die ene taal voorkomen zonder op grote schaal de bestaande variatie tussen talen te onderzoeken? Alleen door vergelijking kan ontdekt worden wat voor eigenschappen variabel zijn in taal en wat voor eigenschappen altijd weer terugkomen, taal voor taal, en misschien wel universeel zijn (als er al universalia zouden blijken te zijn!). Om deze verschillen te kunnen onderzoeken is het noodzakelijk dat er een zo groot mogelijke variatie aan mogelijkheden bestaat om te dienen als data voor de vergelijking.

4. Kunnen we er wat aan doen?

Ik heb u laten zien dat talen uitsterven in een schrikbarend tempo, en dat door dit uitsterven niet alleen het aantal talen bedreigt wordt, maar vooral ook de verscheidenheid aan talen. Ik hoop dat ik u er van heb kunnen overtuigen dat dit verdwijnen een probleem is: door het verdwijnen van diversiteit gaat namelijk een kostbare bron aan informatie over taal verloren, informatie die we hard nodig hebben als we meer van het verschijnsel taal te weten willen komen. De geschiedenis heeft als het ware een experiment voor ons uitgevoerd dat vele tienduizenden jaren heeft geduurd. In deze periode zijn allerlei verschillende mogelijkheden van het fenomeen taal door mensen ontwikkeld, en de resultaten van dit uitzonderlijk grote, wereldwijde en zeer langdurige experiment zijn een onschatbare bron aan informatie. De diversiteit die nu verloren gaat komt niet zomaar terug: daar zou veel tijd, geld en zeer uitzonderlijke omstandigheden voor nodig zijn. Maar wat kunnen we doen om het uitsterven tegen te houden? Eigenlijk niet veel, maar alle kleine beetjes helpen.

Ten eerste is er natuurlijk het aspect van de bestudering en descriptie. Langzaam komt de tak van de taalkunde die zich bezighoudt met al die 'exotische' talen weer een beetje uit het wetenschappelijke verdomhoekje. Wat er vooral nodig is voor het onderzoek is mankracht, en die zal alleen langzaam weer ontstaan als de taalkundige opleidingen overal ter wereld weer wat meer aandacht gaan schenken aan de

praktische opleiding van veldwerkers. En wat is de rol van onze universiteit daarin? Wel, een opmerkelijke hoek van de samenleving vanwaaruit het taalkundig onderzoek naar nog onbekende talen een lange traditie heeft is de christelijke geloofsverbreding. Het Summer Institute of Linguistics, de maker van de Ethnologue is wereldwijd de centrale organisatie. Maar ook de Nederlandse clerus heeft een lange traditie in taalkundig onderzoek; een traditie die helaas bijna uitgestorven is. Zendingen als Pater Drabbe of Pater Steltenpoot hebben deze eeuw onschatbaar werk gedaan aan de beschrijving van talen in onze oude oost-kolonien. Zou deze traditie niet een goede manier zijn om de katholieke identiteit van onze universiteit vorm te geven?

Maar er is meer wat we kunnen doen, en daar is ook een rol weggelegd voor u allen hier, van wie ik niet verwacht dat u nu meteen na afloop zult opspringen om de koffers te pakken om te vertrekken met bestemming Zuid Amerika, een van de delen van de wereld waar de descriptieve nood heel hoog is. Nee, wat ik wil voorstellen is vraagt niet veel moeite of geld, maar slechts een verandering in instelling. Het gaat om de eisen die we stellen aan de taalbeheersing voordat we zeggen dat iemand een taal beheerst: deze eisen moeten volgens mij veel lager worden gelegd.

Het is namelijk niet mogelijk de uitbreiding van een klein aantal wereldtalen tegen te houden. De politieke, sociale en economische ontwikkelingen maken het noodzakelijk dat mensen overal op de wereld met elkaar kunnen communiceren. Een belangrijke manier om andere talen toch te laten voortbestaan is door *meertaligheid* te stimuleren. Kleine talen kunnen in een meertalige situatie gewoon voortbestaan naast wereldtalen. De verbreiding van een wereldtaal *hoeft* niet ten koste te gaan van andere talen.

Meertaligheid wordt vaak gezien als een uitzonderingssituatie maar opmerkelijkerwijs is meertaligheid letterlijk de gewoonste zaak van de wereld. Door het nationalisme van de afgelopen eeuwen in West Europa is er hier een uitzonderlijk monolinguale situatie ontstaan: de nationale taal was een belangrijk element in het vormen van de moderne staten. Eenzelfde staten-vormings proces blijkt bijvoorbeeld in het post-

koloniale Afrika tot veel grotere problemen te leiden, deels doordat de taal-situatie dat daar helemaal niet toestaat.

Voor ons Nederlanders klinkt een pleidooi voor meertaligheid natuurlijk helemaal niet vreemd, want ons zijn de complimenten van alle buitenlanders al zo naar het hoofd gestegen dat we denken dat we allemaal zeer begaafde multilingualen zijn. En natuurlijk zijn wij in vergelijking met de ons omringende Duitsers, Fransen en Engelsen veel opener voor andere talen. Maar als het over onze eigen taal gaat, het Nederlands, dan worden we net zo bezitterig en onbuigzaam als onze Europese medeburgers. Aan de mate van beheersing van het Nederlands wordt enorm veel waarde gehecht. Iemand die maar een beperkte kennis van het Nederlands heeft wordt erg makkelijk gestigmatiseerd.

We merken het bijna altijd als een buitenlander Nederlands praat: hetzij meteen vanwege een vreemd accent, hetzij iets later door bepaalde woordkeuze, of door problemen een gesprek door een zeer variabele spektrum van onderwerpen te laten lopen. Meertaligheid betekent namelijk niet alleen dat iemand meer talen spreekt, het betekent ook dat zo iemand zijn spreek- en luistertijd over de verschillende talen moet verdelen, en dat het dus iets langer duurt voordat de taalbeheersing van elke taal van een meertalige gelijk komt aan de beheersing van monolinguale sprekers, of mogelijk zelfs dat de taalbeheersing van meertaligen altijd blijft steken op een beperkt gebruiksaspect van individuele talen. Dit is helemaal niet erg want meertaligen gebruiken de verschillende talen meestal alleen in een beperkte hoeveelheid situaties, en in deze situaties is de gedeeltelijke beheersing meer dan genoeg.

Laten we bij onzelf beginnen en andere niet beoordelen op de manier waarop ze onze taal beheersen. Als wij in het machtige Westen zo een instelling ten opzichte van taal kunnen uitdragen in de wereld, zullen de autoriteiten in landen met een grote variatie aan talen misschien eerder genegen zijn anders om te gaan met die variatie in plaats van repressief of ontekennend. En als het zo lukt om talen in een meertalige situatie te laten voortbestaan naast de economisch en politiek wereldtalen zoals het Engels is er misschien nog hoop om in ieder geval een deel van de huidige taalvariatie te bewaren.